

ה. דין מלקות — מחזירים לזכות ואין מחזירים לחובה ('רשע' 'רשע' מדיני נפשות).

דפים לג — לד

עד. האם העדים או התלמידים היושבים לפני הדיינים, יכולים ללמד זכות או חובה לנידון?

העדים; נחלקו חכמים עם רבי יוסי ברבי יהודה, האם יכולים ללמד זכות בדיני נפשות אם לאו (ועד אחד לא יענה בנפש). ולדברי הכל אינם מלמדים חובה (... לא יענה בנפש למות). (פסקו הראשונים כחכמים (סתם מתניתין מ.), שאינם מלמדים לא זכות ולא חובה. ומשמע בסוגיא שדין תורה הוא [על אף הלשון 'דמי חזי כנוגע בעדותו']. ובדיני ממונות, נחלקו הראשונים האם מותר להם ללמד זכות וחובה. (והושמט מהשו"ע).

התלמידים היושבים לפני הדיינים, מלמדים זכות ואין מלמדים חובה.

בדיני ממונות — התלמידים מלמדים זכות או חובה.

[תלמיד שאומר יש לי ללמד על הנידון זכות, מעלים אותו ומושיבים אותו בין הדיינים, ולא היה יורד משם כל היום כולו. אם יש ממש בדבריו — שומעים לו ולא היה יורד משם לעולם. משנה מ. כפירוש הגמרא מב. וכתב התומים (יה סק"ג): ודאי לא היה התלמיד יושב שם ודומם, אלא מלמד מה שנראה לו ומצרפים דעתו. ובוז משכחת לה סנהדרין גדולה יותר מע"א].

א. תלמיד המלמד זכות בדיני נפשות, מתחשב במנין הדיינים. כן כתבו הראשונים על פי המשנה

דלהלן. וכתב הר"ן: נראה שלא אמרו שהתלמידים מלמדים, אלא כאשר הדיינים חלוקים ביניהם, רק אז מצטרפים המלמדים למנין כדי להכריע, אבל אם הסכימו הדיינים לדעה אחת — הרשות בידם שלא לקבל דברי המלמדים מבין התלמידים או מחכמים אחרים. [ויש לעיין אם הכוונה רק כאשר כולם מזוכים או מחייבים, או אף אם הדיינים חלוקים במסקנת הדין, כל שהדיינים כולם אין נראה להם טעם התלמיד, אינו מתחשב במנין].

יש מי שכתב (עפ"י הסוגיא דלהלן לו) שהתלמיד המלמד אינו עולה למנין אלא רק שומעים את דעתו (עפ"י הרי"א"ז דף מג. ואין כן דעת שאר הראשונים, כאמור).

ב. נראה, רק כשהתלמיד מחדש טעם לזכות שלא חידשוהו הדיינים, נכנס למנין, אבל כשלא חידש דבר אלא שנראים בעיניו דברי המזוכים — אין בכך כלום, שהרי לעולם יהיו בין התלמידים כאלו הרואים דברי המזוכים, ואין מצרפים אותם (חדושים ובאורים א, טו).

ג. שני תלמידים המלמדים טעם אחד, אפילו משני מקראות — אין נמנים אלא אחד (עפ"י רמב"ם י,ה).

אמר הנידון עצמו יש לי ללמד על עצמי זכות — שומעים לו, ובלבד שיש ממש בדבריו (משנה מ.).

הרמב"ם (י,ח) כתב שגם הנידון המלמד זכות נמנה במנין הדיינים. והמפרשים תמהו על דבריו. ויש מי שכתב שטעות סופר היא זו.

דף לד

עה. א. המלמד זכות בדיני נפשות — האם חוזר ומלמד חובה?
ב. שני דיינים שאמרו טעם אחד משני מקראות — בכמה הם נמנים?

א. בדיני נפשות שנינו, המלמד זכות אינו חוזר ומלמד חובה. ואמר רב: לא שנו אלא בשעת משא ומתן, שעל ידי כן יעמוד בדיבורו לחזור אחר ראיות לחיזוק דבריו. אבל בשעת גמר דין, שכבר גמרו לישא וליתן — יכול לחזור ולחייב. והקשו על דבריו מכמה מקומות, ותרצו.
א. טעה ולימד זכות בדבר המפורש להפך, דבר שהצדוקין מודים בו — חוזר ומלמד חובה אף בשעת משא ומתן (כ"מ מרש"י ותוס', וכן מבואר מחדושי הר"ן).
ב. נראה שבכלל מה שאמרו בגמר דין חוזר ומלמד חובה, גם לאחר שפסק אחד הדיינים לזכות, חוזר ומלמד חובה, כל עוד לא יצא הנידון זכאי. כן נראה לכאורה ללמוד מתוך דברי הרמב"ם (סנהדרין ט, א).

ב. משמע בגמרא שני דיינים שאמרו טעם אחד משני מקראות, אינם נמנים אלא באחד, שהרי אם טעמו של זה אמת, טעמו של חברו אינו אמת (רש"י ועוד).
ודוקא בכגון זה, בלימוד המקראות, אבל דיינים שנשתוו בדין ומוכיחים מסוגיות או מסברות שונות — אינו בכלל זה (פוסקים).

עו. א. האם כשר לרון דיני ממונות בלילה? ומה דין יום המעונן שאין שם אור?
ב. האם סומא כשר לרון?

א. אין מתחילים לרון דיני ממונות אלא ביום בלבד.
גמר הדין — לסתם משנתנו כשר אף בלילה (ושפטו את העם בכל עת. אבל אין מתחילים בלילה שנאמר והיה ביום הנחילו...). ואילו לסתם משנה במסכת נדה, וכך הם דברי ר' מאיר בברייתא, אינו כשר בלילה (ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע — מקיש ריבים לנגעים). הלכה כסתם משנתנו, שכשר (רבי יוחנן. חו"מ ה).

נחלקו הדעות בדיעבד, כשעברו והתחילו דין בלילה, האם דינם דין (רשב"ם) אם לאו (חדושי הר"ן לעיל יא:).

כל זה אמור ללא הסכמת בעלי הדין, אבל הסכימו — דנים בלילה אף לכתחילה (רמ"א כה, כד).
יום המעונן כשר לרון לדברי הכל (ואף על פי שאין רואים נגעים אז — שנאמר ושפטו את העם בכל עת. רבא).

ב. אמרו בגמרא שלפי משנתנו הסומא כשר לרון דיני ממונות. (ודוקא בסומא באחת בעיניו. רי"ף, ר"ן ועוד).
וכן דעת רבי יוחנן שלא מיחה בדיין סומא שהיה בשכנותו. ואולם לרבי מאיר וסתם משנה דנדה — הסומא באחת מעיניו פסול.

להלכה, הסומא באחת בעיניו כשר לרון, אבל לא הסומא בשתי עיניו. ודנו הפוסקים בדיעבד. לדיני נפשות פסול הסומא, וכן שאר בעלי מום (כדלהלן לו: ותוס').

דין המזבח מקדש את הראוי לו, נתבאר בזבחים פג.
דין שלשה שנכנסו לבקר את החולה — בב"ב קיג.

דפים לד — לה

- עז. א. דיני נפשות, האם אפשר לדון ולהעניש בלילה?
ב. דיני נפשות, האם גומרים את הדין ומבצעים אותו ביום שנשאו ונתנו?
ג. האם דנים דיני נפשות בערבי שבתות וימים טובים?
א. אין גומרים דיני נפשות אלא ביום (והוקע אותם לה' נגד השמש. והוקעה זו תליה שלאחר סקילה).

ב. דיני נפשות גומרים בו ביום לזכות, וביום שלאחריו לחובה (שחובה להלין את הדין כדי לצדקו, שמא ימצא בלילה זכות (רש"י), משום שנאמר צדק ילין בה (ר' הנינא); אשרו חמוץ — אשרו דין שמחמץ את דינו. רבא).

כיצד? לא מצאו לו זכות, מעבירים הדין למחר, ומזדווגים זוגות וזוגות (ביום הראשון לאחר שהעבירו, היו מזדווגים הדיינים בבתייהם או בשוק ונושאים ונותנים בדבר. רש"י). היו ממעטים ממאכל ולא היו שותים יין כל היום. ונושאים ונותנים (כל אחד עם זוגו או עם עצמו בביתו. רמב"ם) כל הלילה. ולמחרת משכימים ובאים לבית דין. וכל אחד אומר אם עומד במקומו הראשון, אם לאו [והמלמד זכות אינו חוזר ומלמד חובה, רק בשעת גמר דין כשעומדים למנין, כאמור]. ועומדים למנין (עפ"י משנה מ.).

פסקו הדין לחיוב, יש לבצעו מיד — שאסור לענות הדין.
[חייבי סקילה שדינם בתלייה, משהים את גמר דינם עד סמוך לשקיעת החמה, כדי שלא יתרשלו בקבורתם וישכחום, אלא יורידום מיד מהעץ לקברם (מו:)].

יש סוברים שאם כל הדיינים אמרו חייב, אין מלינים את דינו אלא מחייבים לאלתר, שהרי אין מקום למצוא לו זכות. ואולם לפרש"י ושאר מפרשים באופן זה פטור מכלום, כדלעיל יז.

- ג. אין דנים דיני נפשות בערב שבת או בערב יום טוב, שהרי לגמור הדין לחובה באותו יום — אי אפשר, משום הצורך בהלנת הדין. ולגמור דינו ולהרגו בשבת אי אפשר, שאין רציחה דוחה שבת. ולגמור הדין בשבת ולבצעו ביום ראשון — הרי אתה מענה את דינו. ולעכב את גמר הדין עד ליום ראשון — אין עושים כן שמא ישכחו טעמם, שאעפ"י שסופרי הדיינים כותבים טעמי הדין, ישוב הטעם כראוי נשכח מן הלב, ולא תמיד אפשר להעלותו על הכתב כהוגן — הלכך אין דנים.

דין עשיית שני דיני נפשות ביום אחד — ע' להלן מה-מו.

דפים לה — לו

- עח. א. האם קבורת מת מצוה דוחה שבת?
ב. האם עבודת המקדש של ציבור ושל יחיד, דוחה שבת ויום טוב?
ג. האם קבורת מת מצוה דוחה את העבודה?